

tam s mialatt a kritikus figyelmével forgattam a kötetet, észrevétlenül megtanultam kívülről. Ezért nem tudom lezárni bírálatomat anélkül a megjegyzés nélkül, hogy Kiss Jenő komoly tehetség, lehetett volna a Mezőség poétája. Válogatott kifejezései közt megtalálom néha a frisset és hamisítatlant, a nádast, a tavat, a mocsári gólyahírt, a réteken gyűlő tócsát, a ködöt, amit az éj ki-kilöttyint. A fákról gyakran olvasom a hasonlatot: féllábon álló gólyák. Valahogy innen kellett volna kitörni. De ő ugylátszik többrebecsüli a miniatűr pávatollakat a mezőségi holló szénfekete tollánál...

A parókás pásztorok Galateájában állított be Kiss Jenő a transzilván vidék igazi pásztora. Eldobta furulyáját, kottát tanult, természetes haját levágta és rizsporozott parókat tett a fejére, aztán utánozni kezdte elődeit, de ebben az utánzásban megsáppadt és megtört. A „transzilván irodalom“ első, igazán megsiratni való áldozata ő. Arkádiában él.

(Kováts József)

MORVAY GYULA REGÉNYE.* Az embert (s így az író is) világszemléletében, érdeklődési körében, élményeiben döntően határozzák meg osztálygyökerei, életkörülményei és környezete. Nagyszerűen példázza ezt a tételt Morvay Gyula, a fiatal peredi író, aki szegénysorsú parasztszülők gyermekeként tette első lépéseit a tardoskeddi poros falusi udvarokon és vékony zsellérföldek között. Első fontos és meghatározó élményeit és benyomásait a falutól kapta. Ez az élményanyag buggyan ki belőle valami ősi erővel és frissességgel verseiben és ugyancsak ez az élményanyag nyer költői lecsapódást prózájában is. Nem véletlen tehát, ha valamennyi írásában a rurális életsors sokrétű vonatkozásait és komor összefüggéseit tárja fel. Törvényszerű okai vannak ennek.

Hangja és stilusa ujszerű, szokatlan. Van valami súlyos görgése, nehéz sodrása Morvay mondatainak. Egyéni zenéje, ize, színe van minden szavának. Még Móricz után is tud újat adni. Nyilván innen van, hogy túl szerkezeten és mondanivalón — például épp' az *Emberek a majorban* című regényében — megkap a stilus egyszerű s amellet felettébb kifejező volta, teljes összhangban a témával, teljes illúzió keltéssel, különösen a párbeszédekben. Itt említjük meg, hogy Morvay gyakran kever a szövegbe regionális kifejezéseket vagy szóalakokat. A környezetrajz és talán kellő hangulatkeltés szempontjából bizonyára szükség van eféle kifejezésekre: ustorosgyerek, szerha, kánva, csobolló, szuszák, mégsem értjük egészen, miért nem lehet e szóalakok helyett a rendes magyar kifejezéseket használni. (Nem beszélve az ilyen fajta kifejezésekről, mint teszem: váska (6. o.), vozárkocsi (16. o.), rubaska (21. o.), hirtatni (39. o.), sopa (55. o.) stb., melyek nyilvánvalóan szláv eredetűek.) Ezek a szóalakok, illetve kifejezések bizonyos mértékig modorossá teszik Morvay stilusát.

A regény, melyet talán inkább minősíthetnénk hosszabb elbeszélésnek, az új társadalmi realizmus módszerével készült. A szerző nagyobbára a valóság talaján építi fel a cselekményt, alakjai élnek, hus-vér emberek. A felvetett téma érdekes és ujszerű. A sanyarú és embertelen sorsban élő majorbeli béresség a háború után rádöbben kietlen helyzetére és a hadifogságból visszatért Igor ösztönzésére elhatározza, hogy javítani fog sorsán. Napról-napra több világosság és tudás költözik a parlagi koponyákba, egyre több és több jogot szereznek maguknak. Akcióik sikerrel járnak, egyre elviselhetőbbé válik életük. A civilizáció és technika vívmányait egymásután veszik birtokukba s egyre mélyül a testvéri összetartás a béresek között... Valami határtalan bizakodás és hívő optimizmus cseng ki e könyvből. Ha hatásában vizsgálónk a regényt meg

* *Emberek a majorban*, Masaryk-Akadémia, Pozsony, 1936.

kellene állapítanunk, hogy elsőrangú az ébresztő ereje. Sajnos, épp emiatt vannak a regénynek olyan részletei, melyek kevésbé elhihetők. A társadalmi realizmus módszere ezeken a helyeken túllépi a társadalmi realitás kereteit s olyan későbbi korszakba állítja a cselekményt, amikor az emberi jogokért vezetett harcok kellő eredményt hoznak az érdekeltek számára.

Néhol elnagyolt a regény, mintha a szerzőnek nem lett volna fontos, hogy alaposabban kidolgozza (pl. a kocsmai jelenet az intéző barátaival). Nem egészen elhithető és nem kelti a komolyan megtörtént esemény benyomását az a beszélgetés sem, mely az intéző, főintéző és részben Igor között folyik le. Ez nem jelenti azt, hogy a beállítás helytelen, hanem csak arra utal, hogy nem lép fel ez a részlet a reális életadottságok figyelembevételének és visszatükrözésének igényével.

Morvay alakjai hasonlítanak a nagy szláv regényírók alakjaira: társaik fölé magasodnak és mintegy szimbolikus szerepet és értelmet kapnak a regényben. Rokonszenves a tanító figurája. Itt megint csak saját élmányanyagát gyúrta bele a regénybe a szerző. Saját tanítói életsorsának egy szelete vetitődik elénk e regény oldalairól. Sikerült részlete a regénynek a szép Boris esete. A tanyai erkölcsök és egészségügyi állapotok ügyes rajza ez a megrázó epizód, melynek kellő társadalmi háttérrel festett a szerző.

Összegezésként: Morvay Gyula első regénye ügyes és ígéretes kezdet. Ugy érezzük, hogy, bár első hosszabb lélekzetű prózai írása nem éri el azt a színvonalat, melyet joggal várhattunk Morvavtól, mégis megvan nála az ilyen természetű és teljes értékű további munkának az előfeltételei. Bizvást leírhatjuk azt is, hogy a próza, mint műfaj, inkább megfelel Morvay képességeinek és lelki alkatának. Ezek után várjuk Morvavtól a nagy szlovenszkói parasztregeényt.

Morvay regénye közös kötetben jelent meg *Ilku Pál: Lendület* című regényével. Nem tartjuk a legszerencsésebb megoldásnak a kiadó részéről, hogy a két regényt egy kötetben hozta ki. A könyv fedőlapjának rajza *Lőrincz Gyula* pozsonyi festőművész sikerült munkája.

(Sándor László)

METAMORPHOSIS TRANSYLVANIAE címmel a nagy átalakulás krónikáját: közel két évtized kisebbségi magyar változásait írta meg tizennyolc transzilvániai magyar író és publicista. A *Metamorphosis Transylvanicae* kétszáz esztendővel Apor Péter hasonló című munkájának megjelenése után tárgyilagos képet kíván adni a XVIII. századbeli átalakulásnál sokkalta nagyobb fordulatról: az 1918-i hatalomváltásról s az azóta történt eseményekről. Az előszó arra kéri az olvasót, hogy „elégedjék meg a tények és események tárgyilagos ismertetésével, hiszen a megismerés ugyanis a legrövidebb út az igazsághoz.” Ez a realizmus érthetővé teszi, miért kellett ennek az érdekes publicisztikai gyűjteménynek a transzilvániai magyar szellemi élet felkent köreitől, privilégiumos intézményeitől és élszervezeteitől távol megjelennie. A magyar szellemi élet hivatalos fórumain annyi a kollégialis lekötöttség, annyi a kölcsönös elismerés még az egymással szembenálló csoportosulások között is a közös provincializmus alapján, hogy a történelmi változások tárgyilagos dokumentálása teljes függetlenséget követelt. Ez a tizennyolc író és publicista esetében a szabad alkalmi társulás alapján vált lehetségessé.

A függetlenség tetszetős, de hamar a végére érünk. Az az együttes, mely a nagy politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális átalakulás megörökítésére vállalkozott, kétségtelenül független a magyar polgárság és középosztály egyes csoportjaitól, közéleti klikkjeitől, irodalmi és generációs szervezeteitől. Innen a polgárság és középosztály változásainak tárgyilagos megítélése, reális rajza. A tárgykör azonban nem terjed túl a